

بررسی اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین طرح دوام (نمونه موردی منطقه ۶ تهران)

حمیدرضا رضازاده بهادران، استادیار گروه برنامه ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده

روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران.

مهدی، شریعتمداری، استادیار گروه مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم

اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران.

*مهديه عرب، کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم

اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران.

چکیده

پژوهش حاضر به منظور بررسی اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین طرح دوام در منطقه ۶ شهر تهران انجام گرفته است. پژوهش توصیفی و پیمایشی و جزء تحقیقات کاربردی است. جامعه آماری ۲۱۰ نفر از داوطلبین طرح دوام منطقه ۶ تهران از ابتدا تا نیمسال دوم ۹۴ و با حجم نمونه ۱۳۶ نفر (طبق جدول مورگان)، به روش نمونه گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب گردیده است. ابزار جمع آوری اطلاعات، پرسشنامه ۳۰ سؤالی محقق ساخته بوده است که پس از تأیید روایی صوری و پایایی ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۷۲) به اجرا درآمد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون t تک گروهی، t دو گروه و فریدمن استفاده شد. بر اساس آزمون فریدمن، از دیدگاه داوطلبین، آموزش تئوری مدیریت بحران، بر یادگیری داوطلبین کمترین اهمیت و استفاده از مربیان مرتبط بیشترین اهمیت را در میان مؤلفه‌های اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران دارد. نتایج آماری مشخص می‌کند که، همگی مؤلفه‌های شیوه‌های آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین طرح دوام تأثیر گذار است، در نتیجه می‌توان گفت، شیوه‌های آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین طرح دوام تأثیر گذار است.

واژگان کلیدی: مدیریت سانه(بحران)، آموزش تئوری مدیریت بحران، آموزش عملی مدیریت بحران، داوطلبین طرح دوام.

* نویسنده مسئول: arabmahdiyeh@yahoo.com

دریافت مقاله: ۹۵/۶/۲۹ پذیرش مقاله: ۹۵/۱۱/۱۵

مقدمه

براساس تجارب جهانی، انجام عملیات واکنش‌های اضطراری مقابله با بحران، در سوانح طبیعی بزرگ، به تنهایی از عهده نیروهای رسمی و مسئول خارج بوده و اجرای عملیات موفق و کاهش خسارات و تلفات، توسط سازمان‌های مسئول تنها در سایه تلاش گروهی سازمان یافته شهروندان و افراد جامعه امکان پذیر خواهد بود [۱]. طرح داوطلب واکنش اضطراری محله ((دوام)) با همکاری سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران و آژانس توسعه همکاری‌های کشور سوئیس (SDC)^۱ از سال ۱۳۸۴ با هدف تشکیل گروه‌های داوطلب واکنش اضطراری محله و امدادسانی به افراد آسیب دیده در ۷۲ ساعت اول بعد از وقوع بحران و قبل از رسیدن نیروهای دولتی آغاز شد. برنامه ریزی و اجرای آزمایشی این طرح در ۵ محله انتخابی در مناطق ۱۷، ۱۰، ۸، ۶، ۴ با همکاری مسئولان هماهنگی، شورایاران و سازمانهای مسئول آموزش اجرا شد. پس از کسب بازخورد مناسب، برنامه کلان توسعه و تعمیم طرح به تمامی محلات شهر تهران در شورای اسلامی شهر تهران، مطرح و تحت عنوان "تعیین شاخصه‌های برنامه ریزی و تامین بودجه جهت یکپارچه سازی سیاست‌های آموزش مدیریت بحران و تشکیل گروه‌های داوطلبانه مردمی مدیریت بحران در محلات شهر تهران"، به تصویب رسید و مسئولیت اجرای طرح، به سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران واگذار شد. [۲].

یکی از اصول اساسی هفتگانه نهضت بین المللی صلیب سرخ و هلال احمر، خدمات داوطلبانه است که عضویت در نهضت داوطلبانه است و در همین زمینه سازمان هلال احمر ایران به علاقه مندان به شرکت در طرح‌های داوطلبانه چنین خطاب کرده است: شما به عنوان داوطلب صلیب سرخ و هلال احمر موظف می‌باشید (در راستای اصول اساسی نهضت بین المللی صلیب سرخ و هلال احمر عمل کرده و...) [۳]. تشکیل

1. Swiss Agency for Development and cooperation

گروه‌های آتش نشان داوطلب و استفاده از مشارکت مردم در امور ایمنی و آتش نشانی، در تحقق مفهوم ((شهری ایمن با مشارکت شهروندان)) یکی از حقایق انکارناپذیر است [۴]. از طرف دیگر، برآورد آماری کشورهای حادثه خیز جهان نشان می‌دهد که درصد قابل توجهی از آسیب دیدگان، توسط خانواده، همسایگان، یا افراد هم محلی خود، نجات یافته‌اند. منتها باید توجه داشت که انجام اقدامات امدادی و فوری، بدون آموزش و سازماندهی گروهی، نه تنها سودمند نیست بلکه در مواردی خطرآفرین نیز خواهد بود [۲]. داوطلبین طرح دوام به لحاظ این که آموزش‌های مختلفی را (چه تئوری و چه عملی) از ارگانهای گوناگون دیده‌اند و از آنجایی که این افراد به صورت داوطلبانه و مشارکت مردمی در سطح محلات به انجام وظایف خود مشغول هستند و همچنین از وظایف گروه‌های دوام (ارائه گزارش حادثه و اطلاع‌رسانی به مسئولین، انجام امداد و کمک‌های اولیه و...) می‌باشد [۵]. از این رو، وجود افرادی آموزش دیده و سازماندهی شده در محلات، به منظور کمک رسانی به موقع و منسجم در ساعات اولیه بعد از وقوع سوانح، به شدت ضروری است [۲]. اما در پژوهشهای گذشته چنین زمینه‌ای لحاظ نشده است و همگی فقط به فواید مشارکت محلی در تحقیقات خود اشاره کرده‌اند در صورتی که آموزش طرح دوام در زمینه مدیریت بحران بحث مهمی است که می‌تواند باعث کاهش خسارات و تلفات جانی و مالی در سوانح و همچنین افزایش اعتماد مردم به مسئولین دولتی مدیریت بحران شود. لذا محقق درصدد پاسخگویی به این سؤال است که شیوه‌های آموزش مدیریت بحران تا چه میزان بر یادگیری داوطلبین طرح دوام (نمونه موردی منطقه ۶ تهران) تأثیرگذار است؟

مدیریت سانحه (بحران)^۱، مجموعه مفاهیم نظری و تدابیر عملی در ابعاد برنامه ریزی جهت مقابله با سوانح قبل، حین و پس از سانحه است. این اصطلاح به نحوه مدیریت

سانحه و عواقب آن نیز می‌پردازد [۶]. شیوه‌های آموزش مدیریت بحران برای داوطلبین طرح دوام شامل مؤلفه‌های آموزش تئوری مدیریت بحران، آموزش عملی مدیریت بحران، مربیان و مربیان مرتبط می‌باشد [۵]. آموزش تئوری مدیریت بحران، شامل سمینار آشنایی با مبانی مدیریت بحران، دوره تئوری کمکهای اولیه، دوره تئوری اصول و مبانی اطفای حریق، دوره تئوری روانشناسی بحران، دوره تئوری جستجو و نجات می‌باشد [۲]. آموزش عملی مدیریت بحران، شامل: کارگاه آموزشی با عنوان تقویت دید مدیریت بحران، دوره عملی کمکهای اولیه، دوره عملی اصول و مبانی اطفای حریق، دوره عملی جستجو و نجات، سازماندهی، تجهیزات، پایدارسازی می‌باشد [۲]. بر طبق تعریف مسئولین آموزش سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران از مربیان و مربیان مرتبط؛ مربیان کسانی هستند که در آموزش داوطلبین طرح دوام از ارگانهای مختلف و خارج از سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران در این کار از آنها استفاده شده است (مانند: آموزش کمکهای اولیه (چه تئوری و چه عملی) توسط مربی هلال احمر، آموزش اصول و مبانی اطفای حریق (چه تئوری و چه عملی) توسط مربی آتش نشانی، آموزش روانشناسی بحران توسط استاد دانشگاه هلال احمر و یا پزشکان روانشناسی، آموزش جستجو و نجات (چه تئوری و چه عملی) توسط مربی هلال احمر انجام می‌شود) و مربیان مرتبط کسانی هستند که معمولاً در سطح محله مسئولیت ارائه دوره‌های آموزش عمومی را بر عهده داشته و در طی یک دوره زمانی تعداد مشخصی از شهروندان را با موضوعات کمک‌های اولیه، اطفای حریق و ... آموزش می‌دهند، و دارای شرایط حائز اهمیتی از جمله: حجاب مطابق با موازین اسلامی، دارای مدارک تحصیلی دانشگاهی: حداقل کارشناسی و بالاتر مدیریت بحران یا مدیریت امداد و سوانح (شامل: رشته‌های تحصیلی مدیریت عملیات امداد و نجات، مدیریت امداد و سوانح)، زمین شناسی، عمران، جامعه شناسی و ...، دارای فن بیان قوی و توانایی برقراری ارتباطات، داشتن انگیزه و

علاقه قوی، گذراندن تمام دوره‌های TOT¹ (یعنی دوره‌های تدریس طرح دوام) با موفقیت و قبولی در آزمون‌های شفاهی و کتبی، شرکت در دوره‌های بازآموزی و جلسات، داشتن اخلاق کاری، توانایی کار گروهی، برخورداری از سلامت جسمی و روحی و عدم ابتلاء به بیماری‌های قلبی، داشتن سابقه درخشان به عنوان عضو فعال طرح دوام، متعهد و مسئولیت پذیر و قابل اعتماد، در نهایت عضو پرسنل پاره وقت (زیر نظر سازمان پیشگیری و مدیریت بحران از طریق پیمانکار) هستند که به کار تدریس مشغول می‌شوند. مانند: اساتید خود سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران که سمینار آشنایی با مبانی مدیریت بحران و کارگاه آموزشی آشنایی با عنوان تقویت دید مدیریت بحران را به داوطلبین طرح دوام آموزش می‌دهند [۵]. بر اساس تعریف فدراسیون بین المللی صلیب سرخ و هلال احمر، داوطلب کسی است که با میل و رغبت و انگیزه شخصی قوی، برای ارائه خدمت به هم‌نوع خود و بدون هیچ گونه دستمزد و یا چشمداشتی اعلام آمادگی می‌کند [۳]. واکنش اضطراری، به اولین اقدامی که با تمرکز بر اجتناب، جلوگیری و پیشگیری از بحران‌ها و آماده سازی سازمانی برای واکنش به آن بحران، انجام می‌شود، واکنش اضطراری می‌گویند. هدف از واکنش اضطراری، نجات جان افراد، ایمنی و تلاش‌های اولیه به منظور محدود کردن اثرات ناشی از خسارات بحران است [۲]. محله، بخشی از یک شهر است که ویژگی فیزیکی، نمادی، اجتماعی و شبکه‌ای خاص خود را دارد. برخی در تعریف از محله در شهرهای جدید از معیار اداری استفاده می‌کنند. به نظر مرلن، محله با جنبه‌های فیزیکی و ریخت شناسی (موقعیت در شهر، دوره ساخت، تیپولوژی ساختمانها، کارکردها و گروه‌های اجتماعی مسلط و غیره) مشخص می‌گردد [۷].

1. Training to the Trainers: به معنای آموزش به آموزش دیدگان (مربیان)

قهرمانی و رمضان نصرتی (۱۳۹۲)، در پژوهشی که با عنوان شناسایی عوامل مؤثر در افزایش اثربخشی عملکرد گروه‌های دوام از نظر اعضا و کارشناسان این گروه در محله‌های منطقه ۴ شهرداری تهران، با هدف شناخت عوامل مؤثری که می‌تواند در نیل به اهداف و موفقیت هر چه بیشتر گروه‌های دوام، به عنوان بازوی یاریگر محلی، در هنگامه سخت بحران‌های احتمالی مفید باشد، انجام داده‌اند به این نتیجه رسیدند که: عوامل سازمانی دارای اثرگذاری بیشتری به نسبت عوامل فردی هستند، ولی این بدان معنی نیست که عوامل فردی نادیده گرفته شود، بلکه وظیفه ستادهای مدیریت بحران و واحدهای محلی را در جذب، آموزش، سازماندهی، پایدارسازی هر چه بهتر داوطلبان، با توجه به عوامل فردی مؤثر، در این تحقیق را نشان می‌دهد [۱].

رفیعیان و مطهری (۱۳۹۱)، در تحقیقی که با عنوان طراحی مدلی برای مطالعه رویکرد مدیریت ریسک بحران اجتماع محور، و با هدف شناسایی مؤلفه‌های نظری و کاربردی، استفاده و بهره‌گیری از چارچوب‌های نظری این رویکرد در کاهش اثرات ناشی از مخاطرات طبیعی احتمالی در سطح نواحی شهری، به این نتیجه رسیده‌اند که: تحکیم رابطه بین نهادهای مختلف و توانمندسازی اجتماع محلی از طریق آموزش و بالابردن سطح ادارک و مهارت‌های عملی نسبت به بحران در حوزه مورد مطالعه از ضرورت زیادی برخوردار است. به طور کلی رسالت این مرحله از فرآیند، ایجاد ارتباط و اعتماد به مردم محلی است و هنگامی که این ارتباط ایجاد شد بایستی اقدام به بازشناسی موقعیت عمومی اجتماع از جهات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی انجام پذیرد که متأسفانه رابطه و همکاری درخوری بین آنها در مواجهه با مسائل اجتماعی وجود ندارد. جدی گرفته شدن بحث وقوع زلزله در تهران امر خطیری است که مستلزم توجه به اقشار مختلف اجتماع و مدیران شهری است. آموزش از طریق رسانه گروهی مبنی بر اینکه هنگام وقوع زلزله چه کارهایی باید انجام داد صورت نمی‌گیرد و در واقع تبلیغات در این زمینه بسیار کم است. در صورت وجود تبلیغات محیطی و رسانه‌ای، به طور عام

ارتقای آگاهی و توانمندی عموم مردم را در مواجهه با پدیده زلزله خواهیم داشت و به طور خاص هم با انجام طرح‌های برنامه ریزی شده‌ای از جمله طرح دوام و بازخورد گرفتن از آن و رفع نواقص اجرایی، اجتماع محلی را در رویارویی با بحران آماده می‌نماییم [۸].

جهانگیری و همکاران (۱۳۸۹)، در مطالعه‌ای که با عنوان بررسی میزان مشارکت مردم در مقابله با بلایای طبیعی در استان خوزستان: دیدگاه‌های مسئولین، و به منظور تعیین وضعیت مشارکت جامعه برای مقابله با بلایای طبیعی از دیدگاه مسئولین پرداخته‌اند به این نتیجه رسیده‌اند که: بافت سنتی و حاکمیت فرهنگ قومی در استان خوزستان می‌تواند به عنوان بستر مناسبی برای گسترش فرهنگ مشارکت جامعه در پیشگیری، کاهش اثرات زیانبار بلایا، کسب آمادگی و برنامه ریزی در مرحله قبل از وقوع، مشارکت در عملیات پاسخگویی به ویژه عملیات جستجو، امداد، نجات، پشتیبانی در مرحله وقوع و بازیابی یعنی ساماندهی، بازسازی و بازگشت به وضعیت اولیه در مرحله پس از وقوع بلایا مورد استفاده قرار گیرد؛ اما لازمه این امر تغییر نوع نگاه مدیران به مقوله نقش و نوع مشارکت مردم در مقابله با بلایای طبیعی است [۹].

کویرو^۱ (۲۰۱۲)، در پژوهشی با عنوان تغییر فریم دادن هماهنگی چالش‌هایی برای مشارکت دولتی - خصوصی در آمادگی بحران، معتقد است برنامه‌های مدیریت بحران شامل شبکه پیچیده‌ای از ارتباطات سازمانی است. این ارتباطات شامل مشارکت آژانس‌های دولتی محلی و ملی، بخش خصوصی، سازمان‌های غیر دولتی، گروه‌های داوطلب، آموزش، رسانه و دفاتر تأمین وجه می‌باشد. بعضی از اجتماعات محلی که تحت تأثیر خطرات بحران بوده‌اند، اقداماتی در جهت آمادگی بحران انجام داده‌اند. بنابراین، مشارکت میان این سازمان‌ها، به عنوان یک چالش جدی می‌باشد [۱۰].

---

1. Quero

آستین^۱(۲۰۱۲)، با عنوان خوشه‌های آمادگی در صدد آن بوده است تا میزان آمادگی سازمان‌های جامعه محور را مورد بررسی قرار دهد. پژوهش‌های قبلی نشان داده است که تمرین‌های آمادگی بحران را می‌توان از لحاظ نظری به هشت بعد آمادگی گروه بندی کرد. با این وجود آستین معتقد است که ابعاد آمادگی، خوشه‌های منحصر به فردی را ایجاد نمی‌کنند. در عوض، نویسندگان هفت خوشه جدید آمادگی را شناسایی می‌کند که می‌توانند نقش مهمی را در ارتقای میزان آمادگی بحران سازمانهای دولتی ایفا کنند. فعالیت‌های آمادگی سازمانی شامل بهبود طرح‌های پاسخ اورژانسی، آموزش کارکنان و پرسنل به منظور پاسخ دهی مناسب در هنگام وقوع بحران؛ مهیا کردن تجهیزات و امکانات مورد نیاز؛ اعمال تمرین‌های متعدد آمادگی و غیره می‌باشد [۱۱].

بیکر^۲(۲۰۱۱)، در مطالعه خود به بررسی میزان آمادگی عمومی خانواده برای پیامدهای یک بحران، که منجر به قطع برق و اشکال در دیگر امکانات می‌شود، می‌پردازد. نتایج حاصل از مطالعه نشان می‌دهد که خانواده‌هایی که با آمادگی بسیار بالا گزارش شده بودند، حداقل برای سه روز پس از بحران آمادگی داشتند. علاوه بر آن، میزان آمادگی خانواده‌ها با آیت‌هایی نظیر درآمد، مالکیت خانگی، سن و سال، نژاد، نوع مسکن در ارتباط تنگاتنگ بوده است [۱۲].

با توجه به آنچه گفته شد پژوهش حاضر به منظور بررسی اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین طرح دوام در منطقه ۶ شهر تهران انجام گرفته است.

---

1. Austin
2. Baker

روش تحقیق

روش این پژوهش توصیفی و پیمایشی است، با توجه به اینکه هدف این پژوهش مطالعه بررسی اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین طرح دوام (نمونه موردی منطقه ۶ تهران) است بنابراین با ارائه پرسشنامه ۳۰ سؤالی محقق ساخته (لیکرت) به داوطلبین طرح دوام نمونه مورد مطالعه، میزان اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران و تأثیر آن بر یادگیری داوطلبین طرح دوام مورد بررسی قرار گرفت. لذا تحقیق حاضر از نظر هدف جزء تحقیقات کاربردی می‌باشد. در این تحقیق، جامعه آماری را تعداد ۲۱۰ نفر از داوطلبین طرح دوام منطقه ۶ شهر تهران از ابتدا تا نیمسال دوم ۹۴ تشکیل می‌دهد. برای تعیین گروه نمونه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده است. به این ترتیب که ابتدا از میان مناطق مدیریت بحران شهر تهران که شامل مناطق ۱ تا ۲۲ می‌باشد، منطقه ۶ شهر تهران که شامل محلات بهجت آباد، سنائی، جهاد، جنت، یوسف آباد، ایرانشهر، ولیعصر، وصال شیرازی، جمالزاده، کشاورز، فاطمی، امیرآباد، ساعی، نظامی گنجوی بوده به صورت تصادفی ساده انتخاب شده است. از آنجا که تعداد کل جامعه آماری داوطلبین طرح دوام در کل این منطقه در حدود ۹۳۸ نفر بودند و همگی آنها نیز طبق نظر مسئولین در دسترس نبودند لذا تعداد ۲۱۰ نفر از آنها به عنوان جامعه آماری انتخاب شد. حجم نمونه انتخابی بر اساس جدول مورگان ۱۳۶ نفر می‌باشد. تعداد ۱۵۰ پرسشنامه بین داوطلبین طرح دوام توزیع گردید. پس از جمع آوری، ۱۴ پرسشنامه به دلیل با دقت جواب ندادن (انتخاب دو گزینه از چهار گزینه) و عدم تمایل به پاسخ داوطلبین کنار گذاشته شد و روی ۱۳۶ پرسشنامه عملیات آماری صورت گرفت.

جدول ۱-۱: میانگین و انحراف معیار عوامل اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران

انحراف معیار	میانگین	عوامل اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران
۰.۵۸	۲.۳۲	اثربخشی آموزش تئوری مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین
۰.۵۸	۲.۳۱	اثربخشی آموزش عملی مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین
۰.۶۳	۲.۷۴	اثربخشی نحوه استفاده از مربیان مرتبط بر یادگیری داوطلبین
۰.۵۲	۲.۴۵	اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین

چنانچه یافته‌های جدول ۱-۱ نشان می‌دهد: میانگین آیتم‌های اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران در طیف عددی ۲.۳۱ الی ۲.۷۴ می‌باشد؛ از آنجایی که سؤالها بر روی مقیاس ۴ گزینه‌ای لیکرت "خیلی زیاد=۴ تا خیلی کم=۱" می‌باشد (حد متوسط طیف ۲)؛ میانگین بدست آمده نشان می‌دهد، عوامل اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران از نظر داوطلبین طرح دوام منطقه ۶ تهران بیشتر از حد متوسط است.

- سؤال اول پژوهش: آموزش تئوری مدیریت بحران تا چه میزان بر یادگیری داوطلبین طرح دوام منطقه ۶ شهر تهران تأثیرگذار است؟

جدول ۲-۱ آزمون t تک متغیره برای بررسی آموزش تئوری مدیریت بحران بر

یادگیری داوطلبین

متغیر	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
اثربخشی آموزش تئوری مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین	۶.۳۵۸	۱۳۵	۰.۰۰۰

چنانچه یافته‌های جدول ۲-۱ نشان می‌دهد: از آنجایی که مقدار t محاسبه شده با درجه آزادی ۱۳۵ در سطح معناداری ($P < ۰/۰۰۰$) بزرگتر از مقدار بحرانی می‌باشد. بنابراین میانگین نمونه (۲.۳۲) بیشتر از میانگین نظری (۲) است، پس می‌توان گفت

وضعیت آموزش تئوری مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین بیشتر از حد متوسط است، در نتیجه آموزش تئوری مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین طرح دوام تأثیرگذار است.

- سؤال دوم پژوهش: آموزش عملی مدیریت بحران تا چه میزان بر یادگیری داوطلبین طرح دوام منطقه ۶ شهر تهران تأثیرگذار است؟

جدول ۱-۳ آزمون t تک متغیره برای بررسی آموزش عملی مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین

متغیر	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
اثربخشی آموزش عملی مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین	۶.۳۲۱	۱۳۵	۰.۰۰۰

چنانچه یافته‌های جدول ۱-۳ نشان می‌دهد: از آنجایی که مقدار t محاسبه شده با درجه آزادی ۱۳۵ در سطح معناداری ($P < ۰/۰۰۰$) بزرگتر از مقدار بحرانی می‌باشد. بنابراین میانگین نمونه (۲.۳۱) بیشتر از میانگین نظری (۲) است، پس می‌توان گفت وضعیت آموزش عملی مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین بیشتر از حد متوسط است، در نتیجه آموزش عملی مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین طرح دوام تأثیرگذار است.

- سؤال سوم پژوهش: نحوه استفاده از مربیان مرتبط با آموزش مدیریت بحران تا چه میزان بر یادگیری داوطلبین طرح دوام منطقه ۶ شهر تهران تأثیرگذار است؟

جدول ۱-۴ آزمون t تک متغیره برای بررسی نحوه استفاده از مربیان مرتبط با آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین

متغیر	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
اثربخشی نحوه استفاده از مربیان مرتبط بر یادگیری داوطلبین	۱۳.۵۸۳	۱۳۵	۰.۰۰۰

مدیریت بر آموزش سازمانها

چنانچه یافته‌های جدول ۱-۴ نشان می‌دهد: از آنجایی که مقدار t محاسبه شده با درجه آزادی ۱۳۵ در سطح معناداری ($P < ۰/۰۰۰$) بزرگتر از مقدار بحرانی می‌باشد. بنابراین میانگین نمونه (۲.۷۴) بیشتر از میانگین نظری (۲) است، پس می‌توان گفت وضعیت نحوه استفاده از مربیان مرتبط با آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین بیشتر از حد متوسط است، در نتیجه استفاده از مربیان مرتبط با آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین طرح دوام تأثیرگذار است.

- سؤال اصلی پژوهش: شیوه‌های آموزش مدیریت بحران تا چه میزان بر یادگیری داوطلبین طرح دوام منطقه ۶ شهر تهران تأثیرگذار است؟

جدول ۱-۵ آزمون t تک متغیره برای بررسی اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت

بحران بر یادگیری داوطلبین

متغیر	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین	۱۰.۲۴۵	۱۳۵	۰.۰۰۰

چنانچه یافته‌های جدول ۱-۵ نشان می‌دهد: از آنجایی که مقدار t محاسبه شده با درجه آزادی ۱۳۵ در سطح معناداری ($P < ۰/۰۰۰$) بزرگتر از مقدار بحرانی می‌باشد. بنابراین میانگین نمونه (۲.۴۵) بیشتر از میانگین نظری (۲) است، پس می‌توان گفت وضعیت شیوه‌های آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین بیشتر از حد متوسط است، در نتیجه شیوه‌های آموزش مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین طرح دوام تأثیرگذار است.

برای مقایسه وضعیت مؤلفه‌های اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران از دیدگاه داوطلبین طرح دوام منطقه ۶ تهران از آزمون فریدمن استفاده شد.

جدول ۱-۶: رتبه بندی میانگین مؤلفه‌های اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران

رتبه بندی مؤلفه ها	رتبه میانگین	متغیرها
۳	۱.۷۰	اثربخشی آموزش تئوری مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین
۲	۱.۷۴	اثربخشی آموزش عملی مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین
۱	۲.۵۶	اثربخشی نحوه استفاده از مربیان مرتبط بر یادگیری داوطلبین

جدول ۱-۷: آزمون فریدمن برای مقایسه دیدگاه شرکت کنندگان نسبت به مؤلفه‌های

اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران

سطح معناداری	درجه آزادی	کای اسکوتر	تعداد	
۰.۰۰۰	۲	۶۴.۰۳۳	۱۳۶	اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران
a Friedman Test				

برای مقایسه وضعیت مؤلفه‌های اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران از دیدگاه داوطلبین طرح دوام منطقه ۶ تهران از آزمون فریدمن استفاده شد. بنابراین چنانچه یافته‌های جدول ۱-۶ و ۱-۷ نشان می‌دهد:

مقدار آماره کای با درجه آزادی ۲ و همچنین سطح معناداری $P < 0.05$ معنادار می‌باشد، بنابراین از دیدگاه داوطلبین طرح دوام منطقه ۶ تهران در این پژوهش مؤلفه آموزش تئوری مدیریت بحران بر یادگیری داوطلبین کمترین اهمیت و مؤلفه استفاده از مربیان مرتبط بیشترین اهمیت در میان مؤلفه‌های اثربخشی شیوه‌های آموزش مدیریت بحران را دارد.

بحث و نتیجه گیری

بنابراین نتیجه پاسخ سؤال اول پژوهش با تحقیق رفیعیان و مطهری (۱۳۹۱) که تحکیم رابطه بین نهادهای مختلف و توانمند سازی اجتماع محلی از طریق آموزش و بالا بردن

سطح ادراک و مهارت‌های عملی نسبت به بحران در حوزه مورد مطالعه اش را تأیید نموده و تحقیق کوپرو^۱ (۲۰۱۲) که معتقد است برنامه‌های مدیریت بحران شامل شبکه پیچیده‌ای از ارتباطات سازمانی است و این ارتباطات شامل مشارکت آژانس‌های دولتی محلی و ملی، بخش خصوصی، سازمانهای غیر دولتی، گروه‌های داوطلب، آموزش، رسانه و دفاتر تأمین وجه می‌باشد و نتیجه پاسخ سؤال دوم پژوهش با تحقیق قهرمانی و رمضان نصرتی (۱۳۹۲) که برای شناسایی عوامل مؤثر در افزایش اثربخشی عملکرد گروه‌های دوام در منطقه ۴ شهر تهران انجام داده‌اند و چنین بیان کرده‌اند که نباید عوامل فردی نادیده گرفته شود، بلکه وظیفه ستادهای مدیریت بحران و واحدهای محلی را در جذب، آموزش، سازماندهی، پایدارسازی هر چه بهتر داوطلبان، با توجه به عوامل فردی مؤثر دانسته‌اند و نتیجه پاسخ سؤال سوم پژوهش با تحقیق آستین (۲۰۱۲) که هفت خوشه جدید آمادگی را شناسایی می‌کند و معتقد است که این خوشه‌ها می‌توانند نقش مهمی را در ارتقای میزان آمادگی بحران سازمانهای دولتی ایفا کنند و نتیجه پاسخ سؤال اصلی پژوهش با تحقیق جهانگیری و همکاران (۱۳۸۹) که در استان خوزستان انجام شده است و بیان می‌دارد که بافت سنتی و حاکمیت فرهنگ قومی در این استان می‌تواند به عنوان بستر مناسبی برای گسترش فرهنگ مشارکت جامعه در پیشگیری، کاهش اثرات زاینبار بلایا، مشارکت در عملیات در مرحله وقوع و بازیابی یعنی بازگشت به وضعیت اولیه در مرحله پس از وقوع بلایا مورد استفاده قرار گیرد و لازمه آن تغییر نوع نگاه مدیران به مقوله نقش و نوع مشارکت مردم در مقابله با بلایای طبیعی است و تحقیق بیکر (۲۰۱۱) که در آن چنین بیان شده، میزان آمادگی خانواده‌هایی که بسیار بالا گزارش شده بودند حداقل برای سه روز پس از بحران آمادگی داشتند و همچنین میزان آمادگی خانواده‌ها با آیتم‌هایی نظیر درآمد، مالکیت خانگی، سن و سال در ارتباط تنگاتنگ بوده؛ در یک راستا

---

1. Quero

می‌باشد، با این تفاوت که در این تحقیق پژوهشگر اقدام به تفکیک مؤلفه‌های شیوه‌های آموزش مدیریت بحران و تعیین میزان اثربخشی هر یک از مؤلفه‌های آن بر روی یادگیری داوطلبین طرح دوام در نمونه مورد مطالعه (واقع در منطقه ۶ شهر تهران) کرده است.

از آنجایی که این مقاله بر گرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده مسئول می‌باشد، در نهایت باید گفت، با توجه به تجارب تلخ فاجعه بم و اینکه در شهر تهران حدود ۱۸۷ سال است زلزله‌ای تجربه نشده است و این شهر بدلیل بافتهای فرسوده و انبوه جمعیت مردم و افزایش حیوانات موذی در زیر زمین و ... بدترین فاجعه و بیشترین خسارات و تلفات جانی و مالی را بعد از زلزله تجربه خواهد کرد. بنابراین با توجه به نتایج آماری بدست آمده، پژوهشگر بهترین راه کمک به آسیب دیدگان در تهران را یکپارچگی و افزایش کارآمدی مدیریت بحران در ایجاد و آموزش داوطلبین طرح دوام به بهترین نحو (توسط مربیان مرتبط) یافته و به همین دلیل اقدام به انجام چنین پژوهشی نموده است. پیشنهادات مطروحه در این زمینه عبارت است از:

- انجام پژوهش‌ها در زمینه شیوه‌های آموزش مدیریت بحران و تعیین اولویت‌های پژوهشی در این زمینه برای آموزش بهتر داوطلبین طرح دوام و ارسال آنها به دانشگاه‌ها با حمایت مالی (بخصوص دانشگاههایی که رشته‌های مرتبط با مدیریت و مدیریت بحران و عمران در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری در آنها تدریس می‌شود) بصورت ادواری و دائم توسط سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران

- انتصاب روزی از تقویم شمسی به نام این طرح و تبلیغ و گرامیداشت هر چه بیشتر این طرح توسط رسانه‌های ملی، برای بالابردن آمار عضویت طرح دوام در هر منطقه از شهر تهران

- شناسایی و تأیید کتب یا جزوات مکتوبی که به تأیید آموزش و پژوهش سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران و دانشگاه‌های دارای رشته مدیریت بحران رسیده

باشد و همچنین در اختیار گذاردن این کتب و جزوات حین تدریس هر مبحث آموزش تئوری به داوطلبین طرح دوام

- برگزاری اردوهای علمی- آموزشی از شهرهایی که دچار فاجعه یا سانحه شده اند(مثل شهر بم) برای داوطلبین طرح دوام جهت ایجاد انگیزه و پایدارسازی بیشتر گروه‌های دوام در دوره‌های آموزش عملی مدیریت بحران.

- اولویت دادن به فارغ التحصیلان رشته‌های تحصیلی مرتبط با مدیریت بحران دانشگاه‌ها برای مربی‌گری و جابجایی آنها با مربیان غیر مرتبط در آموزشهای داوطلبین طرح دوام جهت بالابردن کیفیت آموزش، ایجاد انگیزه بیشتر در داوطلبین و پایین آوردن نرخ بیکاری کشور و هدفمند کردن رشته‌های مرتبط با مدیریت بحران که همگی باعث کاهش خسارات در سوانح خواهند شد [۵].

سپاسگزاری

با تشکر از اساتید، کتابخانه‌های دانشگاه‌ها، مربیان و مربیان مرتبط و داوطلبان طرح دوام منطقه ۶ تهران.

منابع

1. Ghahramani A A, Ramazan Nosrati M. (2013). Identification of factors influencing in increasing the effectiveness of performance in (Dawam) groups from the point of view of members and experts in 4th area parishes of Tehran municipality. Quarterly of prevention science and crisis management in Tehran, third period, fourth issue , serial number 10, 386-373.[Persian]
2. Taghiy Khani Sh, Mohammadi A. (2013). Introduction with groups of people volunteering emergency response parishes

- (Dawam) in Thran city.Tehran: Published by Organization of city Tehran prevention and crisis management. 58-15.[Persian]
3. Makarem Sh. (2012). Teachings of basic volunteer skills. Isfahan: publisher by arkan-e-Danesh.27. Persian]
  4. Bakhshi M, Shah Mohammadi R, Hejazi H.(2012). Training volunteer firefighters, organization of Cultural artistic, Tehran Municipality.Tehran: published by Nashre shahr,5.[Persian]
  5. Arab M. (2016). Examining effectiveness of education methods of crisis management on volunteer learning of Davam design (participants of the 6th area of Tehran). Master of Science unconnected Educational management Sciences, Tehran: Islamic Azad University, unique Tehran Central.10-7. [Persian]
  6. Hosseini Jenab V, Matin Sh, Shirmardi K .(2009). Comparative-detailed vocabulary of crisis and risk management. Tehran: published by Rokhdad Boome Iranian.9. [Persian]
  7. Yari hesar A .(2011).Shorayari a new approach to local management.Mashhad:published by Razavi Ghods Astan,54 [Persian]
  8. Rafieian, M, Motahari, Z al-Sadat. (2012). Designing a model for studying community-based approach to crisis management case study of Dawam design (volunteers of neighborhood emergency response).Two Scientific-research Journal of crisis Management, first issue, 12-5. Adopted from the site www.SID.ir.[Persian]
  9. Jahangiri K, Ostovar Izadkhah Y, Azin A,et al.(2010). To consider the extent partnership people in comparison with Natural Disaster in KHzestan state: The responsables of perspectives. Quarterly periodical Scientific Relief & Rescue.

The Second period, fourth issue.20-11. Adopted from the site www.magiran.com .[Persian]

10. Quero R.A. (2012). Reframing coordination challenges for public-private partnerships in disaster preparedness .*Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 57, 440-447.
11. Austin D.W.(2012). Preparedness Clusters: A Research Note on the Disaster Readiness of Community-Based Organizations. *Sociological Perspectives*, 55, 2: 383-393.
12. Baker E. J.(2011). Household preparedness for the Aftermath of Hurricanes in Florida. *Applied Geography*, 31, 46-52.